ואי בעית אימא בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו: ת"ר [א]גבאו בחובו או שלקחו סיקריקון לא יצא לחירות ובחובו לא ורמינהי [ב]הרי שאנסו בית המלך גורנו אם בחובו חייב לעשר אם [ג]באנפרות פטור מלעשר שאני התם דקא משתרשי ליה תא שמע דאמר רב [ד]המוכר עבדו לפרהגג עובד כוכבים יצא לחירות [ה]התם הוה ליה לפיים ולא פיים גופא אמר רב המוכר עבדו לפרהגג עובד כוכבים יצא לחירות מאי הוה ליה למעבד הוה ליה לפיים ולא פיים [ו]בעי ר' ירמיה מכרו לשלשים יום מהו תא שמע דאמר רב המוכר עבדו לפרהגג עובד כוכבים יצא לחירות התם בפרהגג עובד כוכבים שאינה חוזרת מכרו חוץ ממלאכתו מהו חוץ מן המצות מהו חוץ משבתות וימים טובים מהו לגר תושב לישראל מומר מהו לכותי מהו פשוט מיהא חדא [ז]גר תושב הרי הוא כעובד כוכבים כותי וישראל מומר אמרי לה כעובד כוכבים ואמרי לה כישראל: בעו מיניה מרבי אמי עבד שהפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני עובדי כוכבים מהו שיטול את דמיו א"ל ר' ירמיה לרבי זריקא פוק עיין במכילתיך נפק דק ואשכח דתניא [ח]המוכר ביתו לעובד כוכבים דמיו אסורין ועובד כוכבים שאנס ביתו של ישראל ואין בעליו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני עובדי כוכבים מותר ליטול את דמיו וכותב ומעלה בערכאות שלהן מפני שהוא כמציל מידם ודילמא ה"מ בית דכיון דלא סגי ליה בלא בית לא אתי לזבוניה אבל עבדא דסגי ליה בלא עבדא אתי לזבוניה או לא שלח להו ר' אמי מיני אמי בר נתן תורה יוצאה לכל ישראל עבד שהפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני עובדי כוכבים [ט]מותר ליטול את דמיו וכותב ומעלה בערכאות של עובדי כוכבים מפני שהוא כמציל מידם [י]א"ר יהושע בן לוי המוכר עבדו לעובד כוכבים קונסים אותו עד מאה בדמיו דוקא או לאו דוקא ת"ש [כ]דאמר ריש לקיש [ל]המוכר בהמה גסה לעובד כוכבים קונסים אותו עד עשר' ברמיה ודלמא שאני עבד דכל יומא ויומא מפקע ליה ממצות ואיכא דאמרי אמר רבי יהושע בן לוי [מ]המוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו עד עשרה בדמיו דוקא או לאו דוקא תא שמע [נ]דאמר ריש לקיש המוכר בהמה גסה לעובד כוכבים קונסין אותו עד מאה בדמיה שאני עבד דלא הדר ליה אלא בהמה טעמא מאי משום דהדרא ליה לקנסיה טפי חד אלא עבד מילתא דלא שכיחא [ס]ומלתא דלא שכיחא לא גזרי בה רבנן בעא מיניה רבי ירמיה [ע]מרבי אסי ° מכר עבדו ומת מהו שיקנסו את בנו אחריו אם תימצי לומר [פ]צרם [צ]אוזן בכור ומת קנסו בנו אחריו משום דאיסורא דאורייתא היא אבל הכא איסורא דרבנן

ואם

הכי גרסינן ואיבעית אימא בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו. הא דשדה כגון שלוה העובד כוכבים מישראל על מנת שאם לא אפרע לזמן פלוני בא ומשכני מקרקע זו ותהא שלך והא דקתני פטורה מן המעשר כל זמן שלא בא ישראל ומשכנו דלאע"ג דמטא זמניה הויא בחזקת העובד כוכבים ואם היה ישראל נוטל חלק בפירות פטורה מן המעשר. וגבי עבד כי האי גוונא קנסוה רבנן לישראל ואע"פ שלא משכנו העובד כוכבים עדיין בעבד זה קנסוהו הואיל ועבר זמנו ולא פרע: **גבאו.** העובד כוכבים לעבד: **בחובו.** שהיה לו על ישראל והוא לא מכרו לו ולא לוה עליו: **סיקריקון.** בשעה שישראל מופקרין להריגה ואמר לעובד כוכבים שא קרקע זו או עבד זה והניחני: **לא יצא לחירות.** דאונס הוא וליכא למקנסיה: **חייב לעשר.** עליה דהוי כמוכר: **באנפרות.** הפסד: **דקא משתרשי ליה.** הרי נהנה מהם שפורע חובו הילכך לענין עישור חייב במעשר ומיהו גבי עבד קנסא משום מכירה היא וזה לא מכר מדעתו אלא שלא ברצונו גבאו ואמאי נקנסיה: **פרהגג.** מליק ושם עלילות ומכרו לו בדמי אנפרותו שהעליל עליו: **היה לו לפיים.** בדבר אחר: **ולא פיים.** ומסרו לו מדעתו: **לשלשים יום.** ולאחר שלשים יחזור אליו: **לפרהגג עובד כוכבים.** וקס"ד לעבוד עבודת המלך עד זמן פלוני ולשוב: **חוץ ממלאכתו.** גופו קני לך ובלבד שלא תשתעבד בו שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו לולדות דהשתא לא מפקע ממצות לחלל שבתות. א"נ מכרו למלאכתו חוץ משבתות וימים טובים מהו: **לגר תושב.** שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות: **פשוט מיהא.** מתניתא: **חדא.** מהנך בעיא: **עיין במכילתיך.** במשנה הסדורה לך לידע מה נשיב: **המוכר ביתו לעובד כוכבים.** בארץ ישראל דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע (ע"ז דף כ.): **וכותב.** לו שטר: **ומעלהו בערכאות שלהן.** לחותמו אף על פי שחשיבות הוא להם: **ודילמא.** הא דלא גזור רבנן בהך דילמא אתי לזבוני מדעתו: **הני מילי בית.** דלא סגי ליה לאינש בלא בית ולא עבידי אינשי דמזבני: **אתי לזבוני.** וגזרינן בהא אטו מכירה דעלמא ולא תפשוט: **שלח להו רבי אמי.** להנך דבעו מיניה: **מיני אמי בר נתן שלא תורה.** הוראה זו לישראל: **קונסים אותו.** לפדות מיד העובד כוכבים: **דוקא או לאו דוקא.** דלא קנסינן ליה כולי האי וגוזמא קאמר: **עד עשרה.** אלמא בהנך דקנום רבנן במכירה דידהו לא קנום כולי האי: אין מוכרין בהמה גסה גזירה משום שאלה ושכירות ונסיוני במסכת ע"ז (דף טו.): **שאני עבד.** כלומר לעולם אימא לך דעבד דוקא ושאני עבד כו': **או לאו דוקא.** דאי בעו מיניה טפי קנסינן ליה עד דפריק ואורחא דמלתא הוא דנקט: **עד מאה.** וקס"ד ה"ה לעבד: **שאני עבד דלא הדר ליה.** כלומר דילמא תרוייהו דוקא ועבד היינו טעמא דלא קנסוהו כולי האי דלא הדר למריה בתר דפריק ליה דהא תנן יצא לחירות: ופרכינן **אלא בהמה מ"ט קנסינן ליה כולי האי משום דהדרה ליה ליקנסיה טפי חד.** מכדי דמיה היה לך לקונסו יותר מן העבד ותו לא הואיל וטעמא משום דהדרה ליה הוא אין כאן אלא כדי דמיה ואתה קונסו מי' עד ק' אוי לו בתורה זו: **מילתא דלא שכיחא היא.** שימכרוהו לעובד כוכבים: **מהו שיקנסו את בנו.** לפדותו: **אם תימצי לומר.** הך דמבעיא לן בבכורות כהן הצורם אוזן הבכור ועבר משום כל מום לא יהיה בו") דאמרי' התם לא ישחט עולמית ומבעיא לן צרם ומת מהו שיקנסו בנו אחריו ואם תימצי לומר בההיא דקנסוהו הא דהכא לא מיפשט לן מינה דהתם קא עבד אבוה איסורא דאורייתא אבל מוכר עבדו לעובד כוכבים איסורא דרבנן הוא דעבד:

ואם

בשלוה על מנת למשכנו כו'. פירש בקונטרס שאם לא אפרע עד זמן פלוני בא ומשכני מקרקע זו ותהא שלך וכל זמן שלא בא ישראל ומשכנו הוי בחזקת עובד כוכבים וגבי עבד כי האי גוונא קנסוה רבנן לישראל הואיל ועבר הזמן ולא פרע ואע"פ שלא משכנו עדיין וקשה דהוה ליה למימר אידי ואידי דמטא זמניה לכך נראה דאתא לשנויי שנויא קמא הא דמטא זמניה והא דלא מטא זמניה והא דאקשינן גבי עבד דמטא זמניה איצטריכא למימר בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו דס"ד כיון דלא משכנו עדיין לא יצא לחירות קא משמע לן דהואיל וכידו למשכנו דיוצא לחירות:

המוכר עבדו לפרהגג עובד כוכבים. פי' בקונטרס מליק ושם עלילות ומכרו לו באותן דמים שהעליל וקשה דלא שייך על זה לשון מכירה ולישנא שהיה לו לפיים ולא פיים לא משמע הכי ועוד דמדמי למוכרו לשלשים יום ונראה דהפרהגג נוטל עבדו על כורחו אלא שנותן לו דמים לכך פריך דאמאי יצא לחירות כיון דהוי בעל כורחו כמו גבאו בחובו ומשני דהיה לו לפיים דכיון דנותן דמים ודאי היה מתפייס בדבר מועט ומדמי לו נמי למוכרו לשלשים יום דלאחר שגומר מלאכתו דרכו להחזירו לישראל וישראל מחזיר לו הדמים:

וכותב ומעלה בערכאות שלהם. פירש בקונטרס אף על פי דחשיבות הוא להן וקשה דשטרות העולין בערכאות של עובדי כוכבים מכשרינן*) ולא מפלגינן בין לכתחילה בין לדיעבד ומפרש רבינו תם דלאע"ג דנראה כמקיים המקח שרי הכא והיא דפרק קמא דע"ז (דף יג.) הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחים מהן בהמה ועבדים מפני שהוא כמציל מידם ומעלה בערכאות של עובדי כוכבים התם נמי מקיים המקח ומתפרסם הדבר שמהנה לעבודת כוכבי' ואפי' הכי שרי:

או לאו דוקא. פירש בקונטרס דלא קנסינן ליה כולי האי וגוזמא קאמר וקשה דאם כן איזה שיעור יהיב לאכתי לא ידע ההיא דקונסין אותו עד עשרה דנימא ביה ההוא שיעורא ונראה לפרש או לאו דוקא אלא אפילו ביותר ממאה קונסין ליה עד דפריק כענין שפי' בקונטרס בהיכא דאמרי' ומייתי מבהמה דקונסין אותו עד עשרה בדמיה אלמא לאו דוקא דהוא הדין טפי כדקאמר הכא עד מאה גבי עבדים והוא הדין דהכא לאו דוקא:

התם דאיסורא דאורייתא. ובפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות לד:) גבי צרם אוזן הבכור קאמר דליכא למיפשט מהכא דשאני עבד דמפקע ליה ממצות אם כן הוה מצי למימר הכא אם תימצי לומר דהתם לא קנסו הכא קנסו משום דמפקע ליה ממצות וכן התם הוה מצי למימר איפכא כי הכא:

נטייבה

מסורת הש"ס

א) [חולין קלא.], ב) [פי' שלקח אנס עובד כוכבים באונס שלא כדין. ערוך ועי' פרש"י לקמן נח: ד"ה או ממאת אנפרות], ג) [בכורות ג.], ד) שם, ה) [ב"ז שם], ו) [עירובין סב: וש"נ], ז) [עי' תוספות בכורות לד: ד"ה בעא], ח) מ"ק יג. בכורות לד:, ט) [דברים ז], י) [ויקרא כב], כ) [לעיל י:].

◆

גליון הש"ס

גמ' מכר עבדו ומת. עיין תבואות שור סימן לט סק"ו:

◆

מוסף רש"י

אם בחובו. שהיה חייב לו דבר קצוב ממון, חייב לעשר. ממקום אחר וליתן לכהן, שהרי הוא כמוכר (חולין קלא.). אם באנפרות. בהפסד ועל אונס (שם). גזל בעלמא (לקמן נח:). דוקא או לאו דוקא. דלא קנסינן ליה כולי האי, אי נמי טפי מהכי קנסינן ליה אם אין העכו"ם מתרצה בכך (בכורות ג. ע"ש). ת"ש כו' עד עשרה בדמיה. מדגבי עבד תני מאה והכא עשרה, שמע מינה דוקא קאמר, דאי לאו דוקא ליתני תרוייהו מאה או תרוייהו עשרה (שם). צרם אוזן בבור. גרם סכן אוזן בכור לעשות בו מום, דבכור טוהג בזמן הזה ומי שיש לו בכור טומנו לכהן וכהן מיטפל בו עד שיומם מאליו ויאכלנו, דאינו רשאי לאכלו כל זמן שלא הומם, דקדשים כחוץ הוא, ואם גרם אוזן בכור להתירו קנסוהו רבנן, כדאמרינן בבכורות (לד.) הצורם אוזן בכור הרי זה לא ישחוט עולמית, דקנסינן ליה על דעבד איסורא, דכתיב כל מום לא יהיה בו, קרי ביה לא יַהֲיֶה, להטיל בו מום, והיינו דקאמר אם תמצי לומר וכו', דקא מיבעיא ליה התם צרם אוזן בכור ומת מהו שיקנסו בנו אחריו וכו' (מו"ק יג. תבהו"ד).

עין משפט נר מצוה

קיט א ב ג ד ה מיי' פרק ח מהל' עבדים מהלכה ג עד הלכה ו סמג עשין פו טור ש"ע י"ד סימן רסז סעיף פ בהג"ה וע"ש:

ו [מיי' פ"ו מהל' מעשר הלכה י פ"ע י"ד סי' שלא סעי' קיט]:

קכ ז מיי' פ"ט מהל' ע"ז הלכה יג סמג לאוין מח:

ח מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה יג טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף פא:

קכא ט מיי' פרק כ מהל' שבת הל' ג סמג לאוין סה טוש"ע י"ד סי' קנא סעיף ד:

קכב י מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה א סמג עשין פו טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף פ:

קכג כ מיי' פ"ג מהל' בכורות הלכה ז טוש"ע י"ד סי' שיג ס"א:

◆

תוספות רי"ד

שלח ר' אמי מיני אמי בר נתן תורה תצא לישראל עבד שהפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם מותר ליטול דמיו וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם: אריב"ל המוכר עבדו לכנעני קונסין אותו לפרותו עד עשרה בדמיו ולשחררו: דוקא אי לאו דוקא ולא איפשיט. אר"ל המוכר בהמה גסה לכנעני קונסין אותו לפדותה עד מאה בדמיה בעא מיניה ר' ירמיה מרבי אמי מכר עבדו לכנעני ומת מהו שיקנסו בנו אחריו לדידיה קנסוהו רבנן והא ליתיה או דלמא לממוניה קנסוה והא איתיה ופשט ליה לדידיה קנסוה לבריה לא קנסוה